

Okupace v Táboře 1940–1941

V lednu 1940 začala instalace dvojjazyčných tabulek označujících názvy ulic a náměstí. Nadále pokračovalo odstraňování symbolů a jakýchkoliv připomínek první republiky. Z názvů ulic a náměstí mizely osobnosti spojené s Československou republikou – Benešova třída se stala Benešovskou třídou, Masarykovo náměstí se vrátilo k původnímu názvu Klášterní náměstí, totéž platilo pro třídu Československých legií, která dostala znovu název Nádražní třída. Z městského muzea zmizel Památník národního osvobození. Veškeré exponáty byly uloženy do dřevěných beden a zapečetěny. Z úřadů byly odstraněny busty a obrazy československých prezidentů, celkem 24 bust Masaryka a Beneše bylo svezeno na okresní úřad v Táboře. Okupanti nařídili odstranění několika pomníků: pomník padlých na dnešním Křížíkově náměstí, pamětní deska legionáře Karla Müllera na čp. 3 na Žižkově náměstí a reliéfní busta TGM na nádražním peronu. Kovové části pomníků byly odvezeny do Prahy, kde měly posloužit pro válečné účely.

Na začátku března 1940 ohlásily dvojjazyčné vyhlášky konání přísahy německých vojáků v rámci oslav 1. výročí vzniku protektorátu Čechy a Morava. Po slavnosti si velitel německé vojenské posádky postěžoval vládnímu komisaři Hospodkovi, že Češi nepozdravili plukovní prapor. Tato informace se donesla i na oberlandrat a gestapo. Hospodka se na oberlandratu omluvil za chování českého obyvatelstva a zároveň vydal vyhlášku, která měla pro příště zabránit podobnému chování. Táboráci byli ve vyhlášce vyzváni, aby při dalších příležitostech zdravili všechny říšské výsostné symboly, jinak hrozil postih od říšských policejních orgánů.

První výročí vzniku protektorátu se stalo osudným pro Thanabauerovu lávku ve Vlčím dole u Harrachovy besídky. Ledové kry, které ucpávaly koryto Lužnice již od února, strhly lávku a poničily i několik mlýnů. Od podzimu 1940 začala vznikat nová lávka přes Lužnici podle projektu tábořského rodáka Štěpána Ješe. Na jaře 1941 byla nová lávka dokončena a uvedena do provozu. Stojí dodnes.

V první polovině roku 1940 došlo k velkým přesunům. Z Jesslerova-Orlíkova dvojdomu čp. 497 a 498 na dnešním Křížíkově náměstí se na Pražské Předměstí přestěhoval oberlandrat a služebna gestapa. Oberlandrat byl nejnižší správní orgán německé okupační správy na území protektorátu Čechy a Morava, který měl řídicí i kontrolní funkci vůči obecním a okresním úřadům. Úřad oberlandrata zabral budovu velitelství v kasárnách 52. pluku, dnes pobočka Krajského soudu na Píseckém rozcestí. V sousedství úřadu si nechal oberlandrat Rothberg postavit vilu na náklady města Tábora, které se vyšplhalo na 700 000 K. Gestapo zabralo pro svoji služebnu bytový dům čp. 1631 v dnešní ulici Politických vězňů. Adaptace objektu a instalace čerpací stanice šla opět na účet města. Pražské Předměstí se pomalu měnilo na německou čtvrť. O uvolněných bytech a domech v tomto prostoru rozhodoval pouze úřad oberlandrata. Volné byty a domy obvykle obsadily německé rodiny.

Výdaje na pobyt okupačních vojsk a další požadavky ze strany Němců zatěžovaly městské finance. Rozpočet se dostával do červených čísel. Město nemohlo provádět plánované investiční akce jako stavbu nové gymnaziální budovy, pobřežního sběrače odpadních vod a čistírnu odpadních vod, bytové domy apod. Nejen chybějící finance bránily stavebním

pracím, ale i nedostatek stavebního materiálu. V podstatě od roku 1941 byla vyhlášena stavební uzávěra.

Na konci července 1940 skončil v úřadu vládního komisaře města Dr. Bohumil Hospodka. Vystřídal ho JUDr. Stanislav Kolář z okresního úřadu v Táboře, který se stal pouze zastupujícím vládním komisařem. Ve funkci skončil v lednu 1941, kdy přišel do Tábora JUDr. Josef Klemša, který působil v Karlíně rovněž ve funkci vládního komisaře. V létě roku 1940 došlo i k výměně okresního hejtmána. JUDr. Macháčka, který odešel do Prahy, vystřídal JUDr. Šebesta.

Už od konce roku 1939 panovaly velké problémy s umístěním zásobovacího oddělení města. Osm úředníků se tísnilo v jedné místnosti v hostinci U Jelena čp. 515. Snad jedinou výhodou bylo umístění oddělení v centru města. Zásobovací oddělení bylo dosti vytížené, neboť přidělovalo spotřební lístky, které byly zavedeny již na podzim 1939. Agenda oddělení vzrůstala. Komisař Hospodka zařídil pro oddělení lepší vybavení a dva příslušníky finanční stráže. Důstojnější prostory získalo oddělení až v květnu 1940, kdy se přestěhovalo do Osvětového domu (dnes Městská knihovna Tábor). Na činnost zásobovacího oddělení se zaměřili příslušníci místní fašistické organizace Vlajka (Český národně sociální tábor – Vlajka), neboť se jim nelíbilo, že se mohli v kancelářích zásobovacího oddělení potkávat se Židy. Vlajka byla fašistickou, nacionalistickou a antisemitskou organizací, která prosazovala tvrdší postup vůči Židům než samotní okupanti. Ředitel zásobovacího oddělení Lukeš vyřešil předávání židovských spotřebních lístků označených „J“ tak, že je posílal do sídla Židovské náboženské obce v Táboře v Koželužské ulici čp. 142.

Už od příchodu prvních německých vojáků v březnu 1939 se město potýkalo se zabíráním škol pro jejich ubytování. Žáci ze zabraných škol museli docházet do jiného školního objektu, kde se střídali ve výuce s domácími žáky. V únoru 1940 nařídili okupanti vyklizení živnostenské školy pokračovací (dnes Střední průmyslová škola strojní a stavební) a Městské odborné školy pro ženská povolání (dnes Střední zdravotnická škola). Od podzimu 1939 byla obsazena obecná a měšťanská škola na Marešově Vrchu (dnes ZŠ Husova). Školní areál se stal na více než rok vojenským ubytovacím zařízením. Městská odborná škola pro ženská povolání se přestěhovala do dívčích škol Na Parkánech, kterou Němci uvolnili. Učňové ze živnostenských škol již takové štěstí neměli. Výuka do konce školního roku nebyla obnovena, neboť ve městě panoval nedostatek volných prostor. Výuka byla zahájena až od školního roku 1940/1941 na 11 místech, v hostincích, u kovářů, holičů apod. Takovýmto způsobem probíhala výuka na učňovských školách až do konce války. Na počátku prosince 1940 nařídil říšský protektor vyklizení Zemské hospodyňské školy na Pražském Předměstí (dnes Speciální a praktická základní škola) kvůli zřízení internátu pro německé děti. Škola musela opustit svoji budovu do konce pololetí. Náhradní prostory nebyly v Táboře k sehnání, a proto se škola odstěhovala do Bechyně.

Vládní komisař musel opatřit i prostory pro německou obecnou školu. Ve školním roce 1940/1941 byla umístěna i v budově reálky (dnes Gymnázium Pierra de Coubertina). Dr. Kolář a po něm i Dr. Klemša nadále řešili umístění německé školy, která byla od školního roku 1941/1942 rozšířena ještě o měšťanskou školu. Okupanti dokonce žádali stavbu nové školní budovy pro jejich školu a internát. Ke stavbě školní budovy byla vybrána parcela, která měla

původně sloužit ke stavbě nového gymnázia. Pozemek se nacházel na Pražském Předměstí přibližně v místech dnešního parkoviště u plaveckého stadionu. K realizaci nakonec nedošlo. Jelikož v létě 1941 vyklidila německá armáda školy na Marešově Vrchu, byly německé školy umístěny do živnostenské školy pokračovací.

Na konci roku 1940 oznámil hejtman Šebesta představitelům Českobratrské církve evangelické, že musí do 15. ledna 1941 vyklidit Masarykův dům čp. 1284 ve Smetanově ulici. V domě sídlil farní úřad, farní archiv, knihovna, domov pro nemajetné učně a studenty, jídelna pro studenty a učně, pokoj pro kuchařky. Němci si zřídili v Masarykově domě svůj národní dům s restaurací a společenskými prostory.

Od března 1941 docházela vládnímu komisaři Klemšovi opakovaně hlášení o pošpinění vývěsky Vlajky v domě čp. 354 v Palackého ulici, kde měla organizace svoji kancelář. Na nároží domu umístila Vlajka tzv. pranýř, kde napadala tábořské obyvatele, kteří se stýkali či sympatizovali se Židy. Ve vchodu domu čp. 354, který mimo jiné patřil Židovce Olze Fischlové, měla Vlajka svoji vývěsku, kde byl umístěn i obraz Adolfa Hitlera. Právě tato vývěska se stala cílem útoku neznámých pachatelů, kteří na ní několikrát „zaútočili“. Vypsání odměny, ani časté hlídky městské policie, ani stažení železné rolety po pracovní době nezabránily útokům. Vlajkaři podezřívali z útoků na vývěsku Židy. Neznámí pachatelé necílili jen na přísluhovače okupantů, Vlajku, ale i na okupanty samotné. Cílem se stala oberlandratova vila, která byla pomalována barvami a křídami, a vývěska NSDAP byla poškozena. Mnozí se incidenty nenechávaly v klidu ani okupanty, kteří vyhrožovali pokutou. Vládní komisař Klemša na tuto skutečnost upozornil místní obyvatelstvo vyhláškou, že další útoky budou mít za následek pokutu. Bohužel ani tato výzva nebyla vyslyšena.

Poslední kapkou, která vedla k odvetě okupantů, byl bombový útok mířící na služebnu gestapa. Bombový útok provedli odbojáři František Novotný z Balkovy Lhoty a Jiří Počta z Tábora v noci z 26. na 27. června 1941. Jelikož byla služebna dobře střežena, odbojáři se k ní nemohli dostat. Bomba vybuchla na rohu dnešních ulic Čsl. armády a Politických vězňů, kde poškodila sloup elektrického vedení. Novotný ani Počta nebyli dopadeni a mohli ve své odbojové činnosti pokračovat i nadále. Odplata ze strany Němců na sebe nenechala dlouho čekat. Gestapo zatklo 2. července 10 rukojmích, které nechalo odvézt do věznic v terezínském Malé pevnosti. Rukojmí ručila za zaplacení pokuty, která byla na město uvalena 3. července. Pokutu ve výši 50 000 K zaplatila z části Židovská náboženská obec v Táboře, 20 000 K, a zbytek asi 200 majetnějších obyvatel města. Rukojmí, např. JUDr. Gustav Burian, JUDr. Josef Konečný, MUDr. Václav Šatava, JUDr. Karel Ewald, opustila malou pevnost až 18. srpna 1941.

Vládní komisař vypsali znovu odměnu na dopadení pachatele ve výši 5 000 K a žádal, aby další provokační akce ustaly, neboť následky by mohly být horší než jen pokuta. Bohužel jeho výzva nebyla vyslyšena. Vývěska Vlajky zůstala nadále v ohrožení. Na koci září 1941 odcizili neznámí pachatelé zavěšovací zařízení ze dvou stožárů na Jordánském stadionu. Stalo se tak v předvečer vojenské slavnosti na počest nástupu R. Heydricha do úřadu říšského protektora. Po tomto incidentu zakázal Dr. Klemša vstup protektorátních příslušníků na Jordánský stadion. V září 1941 nařídil Dr. Klemša zřízení židovských pracovních skupin. O jejich zřízení byla informována i Ústředna pro židovské vystěhovalce v Praze. Šest pracovních skupin

provádělo úklid města, sadů, parků a hřbitovů, upravovalo Jordánské nábřeží, dokonce byly nasazeny na bourání nového židovského hřbitova na Pražském Předměstí.

K segregaci židovského obyvatelstva přispěla další nařízení z podzimu 1941. Nejprve policejní vyhláška z 1. září, která nařizovala nošení židovské hvězdy osobám židovského původu starším 6 let. Její nošení vstoupilo v platnost 19. 9. S příchodem Reinharda Heydricha do protektorátu, 27. 9. 1941 jmenován zastupujícím říšským protektorem, došlo 28. 9. k vyhlášení prvního stanného práva a ke zpřísnění protižidovských zákonů. Policejní vyhláška o nošení židovské hvězdy se již vztahovala i na osoby židovského původu ve smíšených manželstvích a navíc došlo k uzavření synagog, které byly podle Heydricha centrem odbojové činnosti. Podle tohoto nařízení byla tábořská synagoga uzavřena. Přestala sloužit náboženským účelům a o něco později byla přeměněna na skladiště. Židům byl zapovězen přístup na různá místa: do sadů, parků, na sportovní utkání, kin a divadel, dále jim bylo zakázáno rybaření, jízda tramvají nebo jinou městskou dopravou, museli dodržovat stanovenou nákupní dobu i dobu pro styk s úřady, nesměli měnit bydliště, vycházet po 20. hodině ad.

Kromě pobytu německých vojáků, zavedením spotřebních lístků a sbírkových akcí se válka Tábora prozatím nedotýkala. Na podzim 1940 byly po městě zřízeny kryty pro případ spojeneckých náletů, např. krypta kostela Narození Panny Marie na náměstí Mikuláše z Husi, sokolovna ad. Ve městě byla zřízena Civilní protiletectká obrana (CPO), jejíž hlavní sídlo se nacházelo v reálce. Zřízení krytů a CPO souviselo s německými vojenskými akcemi na západní frontě, letecká bitva o Anglii. Pro obyvatele protektorátu vstoupilo v platnost nařízení o zatemňování, které bylo kontrolováno a nedodržování tohoto nařízení bylo trestáno peněžitými tresty nebo odnětím svobody.

Německé úspěchy na válečných frontách podporovalo vyvěšování říšských a protektorátních vlajek po celém městě, kromě židovských obydlí, neboť Židům bylo zakázáno vyvěšovat vlajky. V srpnu 1941 se po celém městě, v oknech domů a bytů, výkladních skříních, na střeších, silnicích, lampách, sloupech, vývěskách objevovaly plakáty s písmenem „V“ značícím vítězství (Viktoria) německých vojsk nad Sovětským svazem. Postup německé armády a jejích spojenců byl od začátku drtivý a v tu chvíli se Němci cítili neporazitelní, ovšem jen do chvíle než udeřila pověstná ruská zima. Vlajkaři navrhli na počest německých vítězství v Sovětském svazu přejmenovat Nádražní třídu na třídu Viktoria (Vítěznu). Vládní komisař Dr. Klemša jejich návrh přijal s odůvodnění: „Rozhodl jsem, aby na důkaz správného pochopení přítomné historické doby přezvána byla dosavadní „Nádražní třída“ na „Viktoria třída“.“

Jitka Vandrovcová